

commissa non esset; quoniam mortuus arbitrari non potuisset, et aliquid tempus post mortem ejus operi perficiendo superfuisset: et prope modum, etiam si ante kalendas Junias futurum esse cepit, opus ante eam diem effici non posse, pena commissi est. — § 1. Cum venderet aliquis, promisit emptori fidejussorem praestari, et rem venditam liberari: quae ut liberetur, nunc desiderat emptor: in mora est is, qui ea stipulatione id futurum promisit. Quæro quid juris sit? Proculus respondit: Tanti litem aestimari oportet, quanti actoris interest.

414. ULPIANUS, [lib. 17, ad Sabinum].

Si fundum certo die praestari stipuler, et per promissorem steterit, quominus ea die praestetur: consecutum me quanti mea intersit moram facti non esse.

415. PAPINIUS, [lib. 2 Quaestionum].

Ita stipulatus sum, Te sisti [in] certo loco: si non steteris, quinquaginta aureos dari spondes? si dies in stipulatione per errorem omisus fuerit, cum id ageretur, ut certo die sisteres, imperfecta erit stipulatio; non secus ac si, quod pondere, numero, mensura continetur, sine adjectione ponderis, numeri, mensura stipulatus essem: vel insulam aedificari, non demonstrato loco: vel fundum dari, non adjecto nomine. Quod si ab initio id agebatur, ut quocunque die sisteres, et si non steterisses, pecuniam dares: quasi qualibet stipulatio sub conditione concepta, vires habebit: nec ante committetur, quam fuerit declaratum, reum promittendi sisti non posse. — § 1. Sed et si ita stipulatus fuero, Si in Capitolium non ascenderis, vel Alexandriam non iteris, centum dari spondes? non statim committitur stipulatio, quamvis Capitolium ascendere, vel Alexandriam pervenire potueris: sed cum certum esse coeperit te Capitolium ascendere, vel Alexandriam ire non posse. — § 2. Item si quis ita stipuletur: Si Pamphilum non dederis, centum dari spondes? Pegasus respondit non ante committi stipulationem, quam desisset posse Pamphilum dari. Sabinus autem existimabat, ex sententia contrahentium, postquam homo potuit dari, confestim agendum: et tandem ex stipulatione non posse agi, quamdiu per promissorem non stetit, quominus hominem daret: idque defendebat exemplo penus legatæ. [Mucius] etenim heredem, si dare potuisset penum, nec dedisset, confestim in pecuniam legatum teneri scripsit: idque utilitatis causa receptum est ob defuncti voluntatem, et ipsius rei natura. Itaque potest Sabinus sententia recipi, si stipulatio non a conditione cepit: veluti, Si Pamphilum non dederis, tantum dare spondes? sed ita concepta sit [stipulatio], Pamphilum dare spondes? Si non dederis, tantum dari spondes? quod sine dubio verum erit, cum id actum probatur, ut si homo datus non fuerit, et homo et pecunia debeatur. Sed et si ita cautum sit, ut sola pecunia non soluto homine debeatur, idem defendendum erit: quoniam fuisse voluntas probatur, ut homo solvatur, aut pecunia petatur.

416. Idem, lib. 4 Quaestionum.

Decem stipulatus a Titio, postea quanto minus ab eo consequi posses, si a Maevio stipularis: sine dubio Maevius universi periculum potest subire; sed et si decem petieris a Titio, Maevius non erit solutus, nisi iudicatum Titius fecerit; Paulus notat. Non enim sunt duo rei Maevius et Titius ejusdem obligationis, sed Maevius sub conditione debet, si a Titio exigi non poterit; igitur nec Titio convento Maevius liberatur, qui an debitor sit, incertum est: et solvete Titio non liberatur Maevius, qui nec tenebatur, cum conditio stipulationis deficit: nec Maevius pendente stipulationis conditione recte potest conveniri; a Maevio enim ante Titium excussum non recte petetur.

417. Idem, lib. 12 Quaestionum.

Si centum homines, quos ego heredes meus elegeris, stipulatus antequam eligerem, duos heredes reliquero: numero dividitur stipulatio; diversum erit, si jam electis hominibus successerint.

418. Idem, lib. 27 Quaestionum.

Liber homo, qui bona fide servit mihi; quod stipulanti mihi promittit, prope est, ut omnimodo sit utile, quamvis ex re mea promittat: nam quid aliud dici potest, quominus liber homo teneatur? nec tamen ideo, si stipulanti eidem ex eadem causa spondeam, tenebor: quemadmodum etenim habebit ejus actionem adversus me, quod ab alio stipulatus quaereret mihi? hoc itaque latere fructuario servo, vel alieno, qui

23. L. 15, infr. de novat.; L. 6, in pr. supr. de condit. et demonstr. — 24. L. 135, § 5, in fin. infr. h. t. — 25. d. L. 135, § 5. — 26. L. 94, supr. h. t. — 27. L. 95, supr. eod.; L. 2, § 5, supr. de eo, quod certo loco. — 28. L. 105, supr. h. t. — 29. § 1, inst. eod. — 30. L. 71, in fin. supr. eod. — 31. L. 1, supr. de penu legat.; L. 1, § 1, in fin. supr. ad leg. Falcid. — 32. L. ult. in pr. supr. de reb. cred.; L. 21, infr. de solution.; L. 180, infr. de verb. sign. — 33. L. 71, in pr. infr. de fidejuss. — 34. L. 60, in pr. supr. mandati. — 35. L. 54, in pr. supr. h. t.; L. 29, in fin. infr. de solution. — 36. L. 54, § 1, supr. de acquir. rer. domin. — 37. Fidei tamen L.

bona fide servit, comparabitur; servus autem fructuario si promittat ex re ipsius, vel alienus, qui bona fide servit, emptori: nulla de peculio dabitur in dominum actio: nam in his causis dominus esse intelligitur. — § 1. Decem hodie dari spondes? Dixi posse vel eo die pecuniam peti: nec videri prematurus agi, non finito stipulationis die: quod in aliis temporibus juris est; nam peti non debet quod intra tempus comprehensum solvi potest: in proposito enim diem non differenda actionis insertum videri, sed quo praesens ostendatur esse responsum. — § 2. Decem mihi, aut Titio, utrum ego velint, dare spondes? Ex eo, quod mihi dandum est, certi stipulatio est: ex eo, quod illi solvendum, incerti; finge mea interesse, Titio potius quam mihi solvi: quoniam penam promiseram, si Titio solutum non fuisset.

419. Idem, [lib. 56 Quaestionum].

Doli clausula, quae stipulationibus subjicitur, non pertinet ad eas partes stipulationis, de quibus quibus nominatim cavetur.

420. Idem, [lib. 57 Quaestionum].

Si ita stipulatus fuero, Hanc summam centum aureorum dari spondes? etsi maxime ita exaudiatur ille sermo, Si modo centum aureorum est, non facit conditionem haec adjectio: quoniam si centum non sint, stipulatio nulla est; nec placuit instar habere conditionis sermone, qui non ad futurum, sed ad praesens tempus refertur, etsi contrahentes rei veritatem ignorant.

421. Idem, lib. 41 Responsorum.

Ex ea parte cautionis, Doluntque malum huic rei promissionique abesse, absuturumque esse stipulatus est ille, spondidit ille, incerti ageretur, stipulationis utiliter interpretanda gratia. — § 1. Mulier ab eo, in cuius matrimonium conveniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinae tempore matrimonii consuetudinem repetisset: nihil causae esse [respondit], cur [ex stipulatu] quae ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta conditione, pecuniam adsequi non possit. — § 2. In insulam deportato reo promittenti stipulatio ita concepta, cum morieris, dari? non nisi moriente eo committitur. — § 3. Ex facto rei promittendi doli stipulatio heredem eius tenet, sicut ex ceteris aliis contractibus: veluti mandati, depositi.

422. SCEVOLA, lib. 28 Digestorum.

Qui Romae mutuum pecuniam acceperat solvendam in longinqua provincia per menses tres, eamque ibi dari stipulanti spondidisset, post paucos dies Romae testato creditori dixit, paratum se esse Romae eam numerare, detracta ea summa, quam creditori suo usurarium nomine dederat. Quaesitum est, cum in integrum summam, qua stipulatione obligatus est, obtulerit, an eo loco, in quo solvenda promissa est, sua die integra peti possit? Respondit posse stipulatorem sua die ibi solvendam stipulatus est, petere. — § 1. Callimachus mutuum pecuniam nauticam accepit a Stichio servo Seii in provincia Suria, civitate Beruto usque Brestesium, idque creditum esse in omnes navigii dies ducentos sub pignoris et hypothecis mercibus a Beruto comparatis, et Brestesio perferendis, et quas Brestesio empturus esset, et per navem Beruto invecturus: convenitque inter eos, uti, cum Callimachus Brestesium pervenisset, inde intra idus septembres, quae tunc proximae futurae essent, aliis mercibus emptis, et in navem missis, ipse in Suriam per navigium proficiscatur: aut se intra diem suprascriptam non reparasset merces, nec navigasset de ea civitate, redderet universam continuo pecuniam quasi perfecto navigio, et praestaret sumptus omnes prosequentibus eam pecuniam, ut in urbem Romam eam deportarent: eaque sic recte dari fieri fide roganti Stichio servo Lucii Titii promissit Callimachus: et cum ante idus suprascriptas secundum conventionem mercibus in navem impositis, cum Herote conservo Stichii, quasi in provinciam Suriam perventurus enavigavit: quaesitum est nave submersa, cum secundum cautionem Callimachus merces [debito] perferendas in navem misisset eo tempore, quo jam pecuniam Brestesio reddere Romae perferendam deberet: an nihil prosit Herotis consensus, qui cum eo missus erat, cuique nihil amplius de pecunia suprascripta post diem conventionis permissum vel mandatum erat, quam ut eam receptam Romam perferret: et nihilominus actione ex stipulatu Callimachus de pecunia domino Stichii teneatur? Respondit, secundum ea quae proponerentur, teneri. Item quaero, si Callimacho post diem suprascriptam navigante, Heros suprascriptus servus consenserit, an actionem domino suo semel

105, infr. de solut.; § 2, circa fin. Inst. de iustit. stipul. — 38. L. 53, supr. h. t. — 39. Immo vide L. 105, § 10, supr. de legat. 1. — 40. L. 100, supr. h. t.; L. 37, L. 58, L. 59, supr. de reb. cred.; L. 10, in fin. supr. de condit. instit. — 41. Arg. L. 77, § 4, supr. de legat. 2. L. 59, § 1, supr. de condit. et demonstr. — L. 45, § 1, infr. de iure fidei; immo vide L. 15, § 1, supr. de donat. inter vir. et uxore; L. 29, § 1, in fin. supr. de liber. et posthum. — L. 1, § 8, in fin. supr. de bon. poss. contra tab. — 42. L. 45, supr. de oblig. et act. — 43. L. 9, supr. de eo, quod certo loco; L. 16, § 1, infr. de fidejuss.

adquisitam adimere poterit? Respondit, non potuisse, sed fore exceptioni locum, si servo arbitrarium datum esset eam pecuniam quocunque tempore in quemvis locum reddi. — § 2. Flavius Hermes hominem Stichum manumissionis causa donavit, et ita de eo stipulatus est: Si hominem Stichum, de quo agitur, quem hac die tibi donationis causa manumissionisque dedi, a te heredeque tuo manumissus vindictaque liberatus non erit: quod dolo malo meo non fiat: poenae nomine quinquaginta dari stipulatus est Flavius Hermes, spondidit Claudius. Quæro, an Flavius Hermes Claudium de libertate Stichii convenire potest? Respondit nihil proponi, cur non potest. Item quaero, an si Flavii Hermetis heres a Claudii herede penam suprascriptam petere voluerit, Claudii heres libertatem Stichio praestare possit, ut poena liberetur? Respondit posse. Item quaero, si Flavii Hermetis heres cum Claudii herede ex causa suprascripta nolit agere, an nihilominus Stichio libertas ex conventionem, quae fuit inter Hermetem et Claudium, ut stipulatione suprascripta ostenditur, ab herede Claudii praestari debeat? Respondit debere. — § 3. Coheredes, cum praedia hereditaria dividerant, unum praedium commune reliquerunt sub hoc pacto: ut si quis eorum partem suam alienare voluisset, eam vel 44 coheredi suo vel ejus successoribus venderet centum vigintiquinque: quod si quis aliter fecisset, poenam centum invicem stipulati sunt. Quæro, cum coheres mulier coheredis liberorum tutores septus testato convenerit, et desideravit, ut secundum conventionem aut emerent, aut venderent, hique nihil tale fecerint, an, si mulier extero vendiderit, poena ab ea centum exigi possit? Respondit, secundum ea quae proponerentur, obstatum doli mali exceptionem. — § 4. Agerius filiusfamilias servo Publio Maevio stipulanti spondidit, se daturum quidquid patrem suum Publio Maevio debere constitisset. Quaesitum est, post defuncto antequam constitisset, quid quantumque deberet, an, si adversus heredem ejus actum fuisset, aliumve successorem, et de debito constitisset, Agerius teneatur? Respondit, si conditio non extitisset, stipulationem non commissam. — § 5. Seia heres unius tutoris cum herede pupillae transactione pacto solo facta majorem partem solvit, residuum cavet: sed illico negavit heres se transactionem servare: et apud iudicem tutelae egit, et victus provocavit ad competentem iudicem, et ab eo quoque ad principem idem provocavit: et injusta haec quoque provocatio ejus pronuntiata est: quaesitum est, cum per heredem pupillae mora intercesserit, quominus pecunia in stipulationem deducta ab herede tutoris solveretur, nec unquam petierit, an ei hodie debeantur usurae ab herede tutoris? Respondit, si Seia non cessasset ex stipulatione pecuniam offerre, jure 46 usuras non deberi. — § 6. Duo fratres hereditatem inter se dividerunt, et caverunt sibi, nihil se contra eam divisionem facturos: et, si contra quis fecisset, poenam alter alteri promisit: post mortem alterius qui supervixit, peti ab heredibus ejus hereditatem, quasi ex causa fideicommissi sibi a patre relicti debitam: et adversus eum pronuntiatum est, quasi de hoc quoque transactionem fuisse: quaesitum est, an poena commissi esset? Respondit, poenam secundum ea, quae proponuntur, commissam.

[(T O I T O Y) DE VERBORUM OBLIGATIONIBUS.]

123. PAPINIUS, lib. 4 Definitionum.

Si 47 flagitii faciendi vel facti causa concepta sit stipulatio, ab initio non valet.

124. Idem, lib. 3 Definitionum.

Insulam intra biennium illo loco 48 edificari spondes? ante 49 finem biennii stipulatio non committitur, quamvis reus promittendi non edificaverit, et tantum residui temporis sit, quo edificium extrui non possit; neque enim stipulationis status, cujus dies certus in exordio fuit, ex postfacto mutatur. Idque et in stipulatione iudicio sistendi causa facta placuit: scilicet ut ante diem stipulatione non committatur, si certum esse coeperit parere stipulationi residuo tempore non posse.

125. PAULUS, lib. 2 Quaestionum.

Cum 50 stipulamur, Quidquid te dare facere oportet, nihil aliud in stipulationem deducitur, quam quod presenti die debetur: hoc enim solum haec stipulatio demonstrat.

126. Idem, lib. 3 Quaestionum.

Si ita 51 stipulatus fuero, si Titius consul factus fuerit, tunc ex hac die in annos singulos dena dare spondes? post triennium conditio

44. L. 75, supr. de contrah. empt.; L. 21, § 2, supr. de act. empt. — 45. L. 38, in pr. supr. de minorib. — 46. Fidei tamen L. 6, L. 29, C. de usur. — 47. L. 26, L. 27, in pr. supr. h. t. — 48. L. 115, in pr. supr. eod. — 49. L. 8, in pr.; L. 72, § 1, supr. eod. — 50. L. 76, § 1, supr. eod. — 51. L. 64, supr. eod. — 52. L. 38, § 17, supr. eod. — 53. L. 9, § 3, supr. de reb. cred. — 54. L. 6, in fin.; L. 7, infr. de novat. — 55. L. 97, in pr. supr. h. t. — 56. L. 21, supr. eod. — 57.

existente, triginta peti poterunt. — § 1. Titius a Maevio fundum detracto usufructu stipulatus est, et ab eodem ejusdem fundi usufructum: duae sunt stipulationes, et minus est in eo usufructum, quem per se quis promisit, quam in eo, qui proprietatem comitatur: denique si ille usufructum dederit, eumque stipulator non utendo amisit, tradendo postea fundum detracto usufructu liberabitur. Non idem contingit ei, qui fundum pleno jure promisit, et usufructum dedit, deinde amisso eo proprietatem sine usufructu tradidit: ille liberatus est dando usufructum: hic nulla parte obligationis exoneratur, nisi pleno jure fundum effecerit stipulatoris. — § 2. Chrysochus Flavii Candidi servus actor scripsit coram subscribente et assignante domino meo accepisse eum a Julio Zosa rem agente Julii Quintilianii absentis mutua denaria mille: quae dari Quintiliano, herede ejus, ad quem ea res pertinebit, kalendis novembribus, quae proximae sunt futurae, stipulatus est Zosas liberus et rem agens Quintilianii, spondidit Candidus dominus meus: sub die suprascripta si satis eum nomine factum non erit, tunc, quo post solvetur, usurarum nomine denarios octo praestari stipulatus est Julius Zosas, spondidit Flavius Candidus dominus meus subscripsit et dominus. Respondit: Per 52 liberam personam, quae neque juri nostro subjecta est, neque bona fide nobis servit, obligationem nullam acquirere possumus. Plane 53 si liber homo nostro nomine pecuniam daret, vel suam, vel nostram, ut nobis solveretur, obligatio nobis pecuniae creditae acquireretur: sed quod libertus patrono dari stipulatus est, inutile est: ut nec ad solutionem proficiat adjectio absentis, cui principaliter obligatio quaeratur. Superest quaeramus, an ex numeratione ipse, qui contraxit, pecuniam creditam petere possit? nam quotiens pecuniam mutuum dantes, eandem stipulamur, non duae obligationes nascuntur, sed una 54 verborum. Plane si praecedat numeratio, sequatur stipulatio, non est dicendum recessum a naturali obligatione. Sequens stipulatio, in qua sine adjectione nominis usuras stipulatus est, non eodem vitio laborat: neque enim maligne accipiendum est, eidem stipulatum usuras, cui et sortem, videri: ideoque in liberti persona valet stipulatio usurarum, et cogitur eam patrono cedere; plerumque enim in stipulationibus verba, ex quibus obligatio oritur, inspicienda sunt: raro inesse tempus, vel conditionem, ex eo, quod agi oportebit, intelligendum est; nunquam personam, nisi expressa sit. — § 3. Si ita stipulatus fuero, Te sisti, et nisi steteris, aliquid dari, quod promittenti impossibile est: detracta secunda stipulatione, prior manet utilis; et perinde erit, ac si te sisti stipulatus essem.

127. SCEVOLA, lib. 5 Quaestionum.

Si pupillus sine tutoris auctoritate Stichum promittat, et fidejussorem dedit, servus autem post moram a pupillo factam decedat: nec fidejussor erit propter pupilli moram obligatus; nulla enim intelligitur mora ibi fieri, ubi 57 nulla petitio est: esse autem fidejussorem obligatum ad hoc, ut vivo homine conveniatur, vel ex mora sua 58 postea.

128. PAULUS, lib. 10 Quaestionum.

Si duo rei stipulandi ita existissent, ut alter utiliter, alter inutiliter stipularetur; et qui non habet promissorem obligatum, non recte solvitur: quia non alterius nomine ei solvitur, sed suae obligationis, quae nulla est. Eadem ratione qui Stichum aut Pamphilum stipulatur, si 59 in unum constiterit obligatio, quia alter stipulatoris erat, etiam si desierit ejus esse, non recte solvitur: quia ultra jure res ad obligationem ponitur, non ad solutionem.

129. SCEVOLA, lib. 12 Quaestionum.

Si quis ita stipulatus fuerit, Decem aureos das, si navis veni, et Titius consul factus est? non alias dabitur, quam si utrumque 60 factum sit. Idem in contrarium, Dare spondes, si nec navis veni, nec Titius consul factus sit? exigendum erit ut neutrum factum sit. Huic similis scriptura est, Si neque navis veni, neque Titius consul factus est? At si sic 61, Dabis, si navis veni, aut Titius consul factus sit? sufficit unum factum. Et contra, Dabis, si navis non veni, aut Titius consul factus non est? sufficit unum non factum.

130. PAULUS, lib. 15 Quaestionum.

Quod dicitur patrem 62 filio utiliter stipulari, quasi sibi ille stipularetur, hoc in his verum est, quae juris sunt, quaeque acquiri patri possunt: alioquin si factum conferatur in personam filii, inutilis erit stipulatio;

L. 40, circa fin. supr. de reb. cred.; L. 21, in fin. supr. de usur.; L. 88, infr. de reg. jur. — 58. L. 88, in fin. supr. h. t. — 59. L. 16, in pr.; L. 31, supr. eod. — 60. L. 5, supr. de condit. instit.; L. 15, § 2, supr. de reb. dub. — 61. L. 75, in fin. supr. de condit. et demonstr. — 62. L. 59, supr. h. t.

veluti ut tenere ei vel ire agere liceat. Contra autem filius [etiam], ut ire patri liceat, stipulando, acquirit ei: imo et quod in suam personam conferre non potest, hoc patri acquirit.

151. SCEVOLA, lib. 15 Questionum.

Julianus scripsit, Si, neque per te neque per heredem tuum Titium fieret, quominus mihi ire liceat, stipuler, non solum Titium teneri, si prohibeat, sed etiam coheredes ejus. — § 1. Qui fundum sibi aut Titio dari stipulatur, quamvis fundus Titio traditus sit, nihilominus petere fundum potest, ut sibi de evictione promittatur: nam interest ejus, quia mandati actione fundum recepturus sit a Titio; sed si donationis causa Titium interposuit, dicitur, traditione profinus reum liberari.

152. PAULUS, lib. 15 Questionum.

Quidam cum filium alienum susciperet, tradenti promiserat certam pecunie quantitatem, si eum aliter quam ut filium observasset: quæro, si postmodum domo eum propulerit, vel moriens nihil ei testamento reliquerit, an stipulatio committitur; et quid intersit, utrum filius, an alumnus, vel cognatus agentis fuerit? Præterea quæro, si filium suum quis legitime dederit, et ita ut supra scriptum est, stipulatio intercesserit, eumque pater adoptivus exheredaverit vel emancipaverit: an stipulatio committitur? Respondi: stipulatio utilis est in utroque casu: igitur si contra conventionem factum sit, committitur stipulatio. Sed videamus primum in eo qui legitime adoptavit, an possit committi si eum exheredaverit vel emancipaverit? hæc enim pater circa filium solet facere: igitur non aliter eum, quam ut filium observavit. Ergo exheredatus de inofficioso agat. Quid ergo dicemus, si et meruit exheredari? Emancipatus plane et hoc remedio carebit. Quare sic debuit interponi stipulatio, ut si eum emancipasset vel exheredasset, certum quid promitteret. Quo tamen casu commissa stipulatione, potest queri, an exheredatio permittendum esset dicere de inofficioso; maxime si patri naturali heres extitisset: an victo deneganda est ex stipulatio actio? Sed si ei qui stipulatus est, non debuit denegari: victo filio nec ipsi deneganda erit debita pecunie executio. In eo autem qui non adoptavit, quem intellectum habeat hæc conceptio, Si eum aliter quam ut filium observasset, non prospicio: an et hic exigimus exheredationem vel emancipationem, res in extraneo inepitas? Sed si is qui legitime adoptavit, nihil facit contra verba stipulationis, cum utitur patrio jure: in eo qui hæc non fecit, dicit supervacuo; dici tamen poterit commissam esse stipulationem. — § 1. Filiusfamilias ita stipulatus est, Quantum pecuniam Titio credidero, fide tua esse jubes? et emancipatus creditur: patri non debet fidejussor, quia nec reus ei tenetur.

153. SCEVOLA, lib. 15 Questionum.

Si sic stipulatus sum, Neque per te, neque per heredem tuum vim fieri spondes? et egi quod mihi vim feceris: recte remanere factum heredis in stipulatione; nam et ex ipsius posteriore vi potest committi stipulatio: non enim ad unam vim pertinet. Nam sicut et ipsius et heredis caput, ita ipsius vis vel sæpius facta complectitur, ut condemnatur, quanti interest; aut si sic volumus factam esse stipulationem, Neque per te, neque per heredem tuum fieri? ut ad unam vim primam teneat; si vim fecerit, amplius ex heredis committi non poterit: ergo si [actum] sit quasi ex ipsius vi, tota consumpta sit: quod non est verum.

154. PAULUS, lib. 15 Responsorum.

Titia quæ ex alio filium habebat, in matrimonium coit Gaio Seio habenti filiam: et tempore matrimonii consenserunt, ut filia Gaii Seii filio Titio desponderetur; et interpositum est instrumentum; et adjecta pœna, si quis eorum nuptiis impedimento fuisset: postea Gaius Seius constante matrimonio diem suum obiit, et filia ejus noluit nubere. Quæro, an Gaii Seii heredes teneantur ex stipulatione? Respondi, ex stipulatione quæ proponeretur, cum non secundum bonos mores interposita sit, agenti exceptionem doli mali obstaturam: quia inhonestum visum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta. — § 1. Idem respondit, Plerumque ea quæ præstationibus, convenisse concipiuntur, etiam in stipulationibus repelia creduntur: sic tamen, ut non ex ea repetitione inutilis efficiatur stipulatio. — § 2. Idem respondit, cum Septicius literis suis præstaturum se cavert pecuniam, et usuras ejus semisses, quæ apud Sempronium depositæ sint: si inter presentes actum est, intelligendum etiam a parte Lucii Titii præcessisse verba

63. L. 4, § 1, supr. eod. — 64. L. 53, in pr. infr. de solution. — 65. Adde L. 27, infr. d. t. — 66. L. 8, § 8, supr. de bon. poss. contra tab. — 67. L. 47, in fin. infr. de fidejuss. — 68. Adde L. 22, supr. de except. rei judic. — 69. Vide tamen N. Leon. 18. — 70. L. 19, supr. h. t.; L. 71, § 1, supr. de condit. et demonstr.; L. 14, C. de nupt. — 71. § ult. infr. h. t.; L. 4, in fin. supr. de pactis; L. 20, supr. de edict. edicto. — 72. L. 126, § 2, supr. h. t.; L. 115, § 1, supr. de legat. 1. — 73. § 17, Inst. de inutil. stipul. § ult. Inst. de fidejuss. — 74. L. 140, in pr. infr. h. t. — 75. § 1, supr. h. t.; L. 29, in pr. supr. d. t. — 76. L. 68, L. 72, in pr.; L. 81, L. 112,

stipulationis. — § 3. Idem respondit: quotiens pluribus specialiter pactis stipulatio una omnibus subjicitur, quamvis una interrogatio, et responsum unum subjiciatur, tamen proinde haberi, ac si singulæ species in stipulationem deductæ fuissent.

155. SCEVOLA, lib. 5 Responsorum.

[Si] ita quis promiserit, Decem tibi dabo, quia die petieris, et eorum usuras in dies triginta: quæro, usuræ, utrum ex die stipulationis, an ex die qua petita sors fuerit, debeantur? Respondi, secundum ea quæ proponerentur, ex die stipulationis deberi: nisi aliud actum manifeste probaretur. — § 1. Item quæsitum est, quando pecuniam reddere debebo, cum primum petierit? Respondi, verba quæ proponerentur, ex die quo stipulatio facta esset, initium capere. — § 2. Seia cavuit Lucio Titio, quod mandante eo hortos emisset, cum pretium omne cum usuris ab eo recepisset, se in eum proprietatem hororum translaturam; deinde in continenti inter utrumque convenit, ut intra kalendas apriles primas universam summam mandator numeraret, et hortos acciperet. Queritur, cum ante kalendas apriles non omne pretium cum usuris a Lucio Titio Seia solutum sit, interposito tamen modico tempore reliquum pretium cum usuris Seia Titium solvere paratus fuerit, neque Seia accipere voluit, et usque in hodiernum per Titium non stet quominus reliquum solveret, an [si] nihilominus Lucius Titius Seia universam pecuniam solvere paratus sit, ex stipulatio agere possit? Respondi posse, si non multo post obtulisset, nec mulieris quicquam propter eam moram interesset: quod omne ad judicis cognitionem remittendum est. — § 3. Ea lege donatum sibi esse a Seia servum et traditum, ut ne ad fratrem ejus, aut filium, aut uxorem, aut socrum perveniret, scripsit: et hæc ita stipulante Seia, spondidit Titius, qui post biennium heredes reliquit Seiam et fratrem, cui ne serviret, expressum erat. Queritur an Seia cum fratre et coherede ex stipulatu agere possit? Respondi posse in id quod ejus interest. — § 4. Filia quæ de inofficioso agere instituit et transegit, postea cum heredibus stipulatione interposita, et subjecta doli clausula, apud præfectum de falso testamento egit, nec probavit. Quæro, an ex doli clausula possit conveniri? Respondi nihil ad eam stipulationem id quod postea actum proponeretur, pertinere.

156. PAULUS, lib. 5 Sententiarum.

Si sub una significatione diversis nominibus ea res que in stipulatum deducitur, appellatur: non infirmat obligationem, si alter verbo utatur. — § 1. Si qui viam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum partemve ejus ante constitutam servitutum alienaverit: evanescit stipulatio.

157. VENULEIUS, lib. 1 Stipulationum.

Continuus actus stipulantis et promittentis esse debet: ut tamen ali- quod momentum naturæ intervenire possit; et cominus responderi stipulanti oportet: cæterum si post interrogationem aliud acceperit, nihil proderit, quamvis eadem die spondidisset. — § 1. Si hominem stipulatus sim, et ego de alio sensero, tu de alio: nihil acti erit; nam stipulatio ex utriusque consensu perficitur. — § 2. Cum ita stipulatus sum, Ephesi dari? inest tempus: quod autem accipi debeat, quæritur: et magis est ut totam eam rem ad judicem, id est, ad virum bonum remittamus, qui æstimet quanto tempore diligens paterfamilias conficere possit quod facturum se promiserit; ut, qui Ephesi daturum se spondiderit, neque diplomate, diebus, ac noctibus, et omni tempestate contempta iter continuari cogatur; neque tam delicate progredi debeat, ut reprehensione dignus appareat: sed habita ratione temporis, ætatis, sexus, valetudinis; cum id agat, ut mature perveniat, id est, eodem tempore quo plerique ejusdem conditionis homines solent pervenire; eoque transacto, quamvis Romæ remanserit, nec possit Ephesi pecuniam dare, nihilominus ei recte condicetur: vel quia per ipsum steterit, quo minus Ephesi daret; vel quoniam per alium Ephesi possit dari; vel quia ubique potest solvere: nam et quod in diem debetur, ante solvi potest, licet peti non potest; quod si diplomate usus, aut felici navigatione, maturius quam quisque pervenerit Ephesum, confestim obligatus est: quia in eo quod tempore atque facto finitum est, nullus est conjecturæ locus. — § 3. Item qui insulam fieri spondidit, non utique conquisitis undique fabris, et plurimis operis adhibitis, festinare debet; nec rursus utroque ad altero contentus esse: sed modus adhibendus est secundum rationem di-

§ 1; L. 115, in fin. supr. h. t.; L. ult. supr. si quis in jus vocat; L. 15, in fin. supr. de re judic. — 77. L. 65, § 1, supr. h. t. — 78. L. 140, in fin. infr. eod. — 79. L. 11, in pr. infr. de duob. reis. — 80. L. 12, L. 85, § 1, supr. h. t. — 81. L. 1, § 6, supr. de eo, quod certo loco. — 82. L. 122, in pr. supr. h. t. — 83. Immo vide L. 9, supr. de eo, quod certo loco; L. 16, § 1, infr. de fidejuss. — 84. L. 38, § 16, supr. h. t.; L. 1, § 1, supr. de condit. et demonstr.; L. 7, supr. de re judic.; L. 50, supr. de oblig. et act.; L. 70, infr. de solution. — 85. L. 88, § 1, supr. locat.

ligentis ædificatoris et temporum locorumque; item si non inchoetur opus, id tantum æstimetur, quod in illo intervallo effici potuit: transactoque tempore quo insulam consummare oportuerit, si postea ædificetur, liberetur reus: sicut liberatur qui se daturum spondidit, si quandoque tradit. — § 4. Illud inspicendum est, an qui centum dari promisit, confestim teneatur, an vero cesset obligatio, donec pecuniam conferre possit? quid ergo, si neque domi habet, neque inveniat creditorem? Sed hæc recedunt ab impedimento naturali, et respiciunt ad facultatem dandi. Est autem facultas, personæ commodum incommodumque, non rerum quæ promittuntur; et alioquin, si quis Stichum dari spondiderit, quæremus ubi sit Stichus: aut si non multum referre videatur, Ephesi daturum se, an quod Ephesi sit, cum ipse Romæ sit, dare spondeat; nam hoc quoque ad facultatem dandi pertinet: quia in pecunia et in Stichio illud commune est, quod promissor in presentia dare non potest. Et generaliter causa difficultatis ad incommodum promissoris, non ad impedimentum stipulatoris pertinet: ne incipiat dici, eum quoque dare non posse, qui alienum servum, quem dominus non vendat, dare promiserit. — § 5. Si ab eo stipulatus sim, qui efficere non possit, cum alio possibile sit: jure factam obligationem, Sabinus scribit. — § 6. Cum quis sub hac conditione stipulatus sit, si rem sacram, aut religiosam Titius vendiderit, vel foram, aut basilicam, et hujusmodi res quæ publicis usibus in perpetuum relictae sint, ubi omnino conditio jure impleri non potest, vel id facere ei non liceat: nullius momenti fore stipulationem, proinde ac si ea conditio quæ natura impossibilis est, inserta esset; nec ad rem pertinet, quod jus mutari potest, et id quod nunc impossibile est, postea possibile fieri: non enim secundum futuri temporis jus, sed secundum presentis, æstimari debet stipulatio. — § 7. Si ut aliquid fiat, stipulemur: et usitatus et elegantius esse Labeo ait, sic subijci pœnam, Si ita factum non erit; et cum quid ne fiat, stipulemur, tunc hoc modo, Si adversus ea factum erit; et cum alia fieri, alia non fieri, conjuncte stipulemur, sic comprehendendum, Si non feceris, Si quid adversus ea feceris. — § 8. Præterea sciendum est, quod dari stipulemur, non posse nos uni heredibus acquiri: sed necesse esse omnibus acquiri; at cum quid fieri stipulemur, etiam unius personam recte comprehendit.

158. Idem, lib. 4 Stipulationum.

Eum qui certarum nundinarum diebus dari stipuletur, primo die petere posse Sabinus ait. Proculus autem et cæteri diversæ scholæ auctores, quamdiu vel exiguum tempus ex nundinarum spatio superesset, peti posse existimant: sed ego cum Proculo sentio. — § 1. Cum pure stipulatus sum, illud aut illud dari, licebit tibi, quotiens voles, mutare voluntatem in eo quod præstaturus sis: quia diversa causa est voluntatis expressæ, et ejus quæ inest.

159. Idem, lib. 6 Stipulationum.

Cum ex causa duplæ stipulationis aliquid intendimus, venditoris heredes in solidum omnes conveniendi sunt, omnesque debent subsistere: et quolibet eorum defugiente, cæteris subsistere nihil prodest; quia in solidum defendenda est venditio, cujus indivisa natura est; sed cum uno defugiente omnes defugisse videantur, ideoque omnes teneantur, unicuique pro parte hereditaria præstatio incumbit.

140. PAULUS, lib. 5, ad Neratium.

Pluribus rebus præpositis, ita stipulatio facta est, Ea omnia que superscripta sunt dari? propius est, ut tot stipulationes, quot res sint. — § 1. De hac stipulatione, Annua, bima, trima die id argentum quaque die dari? apud veteres variatum fuit. Paulus: sed verius, et hic tres esse trium summam stipulationes. — § 2. Etsi placet extingui obligationem, si in eum casum incidit, a quo incipere non potest: non tamen hoc in omnibus verum est; ecce stipulari viam, ier, actum ad fundum communem socios non potest: et tamen si is, qui stipulatus fuerat, duos heredes reliquerit, non extinguitur stipulatio; et per partem dominorum servitus acquiri non potest: adquisita tamen conservatur, et per partem domini: hoc evenit, si pars prædii servientis, vel cui servitur, alterius domini esse coepit.

141. GAIUS, lib. 2, de Verborum obligationibus.

Si servus aut filiusfamilias ita stipulatus sit, Illam rem aut illam, utrum ego velim? non pater, dominusve, sed filius servusve destinare

86. L. 91, § 5, supr. h. t. — 87. L. 2, § 2, supr. eod. — 88. L. 71, supr. eod. — 89. L. 55, in fin. supr. de pactis. — 90. L. 42, supr. h. t. — 91. L. 106, in fin. supr. eod. — 92. L. 85, § 5, supr. eod. — 93. L. 72, in pr. supr. eod. — 94. L. 134, in fin. supr. eod. — 95. L. 29, in pr. supr. eod. — 96. L. 98, in pr. supr. eod.; § 2, vers. item contra. Inst. de inutil. stipul. — 97. L. 2, § 2, supr. h. t.; L. 17, supr. de servit. L. 6, § 1, supr. commun. præd.; L. 25, § 9, supr. famul. cretæ. — 98. L. 156, in fin. supr. h. t. — 99. L. 76, in pr. supr. eod. — 100. L. 1, § 15, supr. de oblig. et act.; § 10, Inst. de inutil. stipul. — 1. d. § 20, in fin. — 2. § 5, Inst.

de alterutra debet. — § 1. Extranei quoque persona si comprehensa fuerit, veluti hoc modo, Utram earum Titius elegerit, non aliter stipulatio alterutrius petendæ facultatem habet, quam si Titius elegerit. — § 2. Pupillus, licet ex quo fari coepit, recte stipulari potest, tamen si in parentis potestate est, ne auctore quidem patre obligari: pubes vero qui in potestate est, proinde, ac si paterfamilias, obligari solet. Quod autem in pupillo dicimus, idem et in filiafamilias impubere dicendum est. — § 3. Si ita fuero stipulatus, Mihi aut Titio: et tu mihi daturum te spondeas: secundum omnium opinionem ad interrogatum te respondere; quia constat mihi soli acquiri obligationem: Titio autem duntaxat recte solvitur. — § 4. Si inter eos qui Romæ sunt, talis fiat stipulatio, Hodie Carthagine dare spondes? Quidam putant non semper videri impossibile causam stipulationi contineri: quia possit contingere ut tam stipulator, quam promissor, ante aliquod tempus suo quisque dispensatori notum fecerit, in eum diem futuram stipulationem, ac demandasset promissor quidem suo dispensatori, ut daret; stipulator autem suo, ut acciperet; quod si ita factum fuerit, poterit valere stipulatio. — § 5. Cum mihi aut Titio stipulor, dicitur aliam quidem rem in personam meam; aliam in Titii designari non posse: veluti mihi decem aut Titio hominem; si vero Titio ea res soluta sit, quæ in ejus persona designata fuerit: licet ipso jure non liberetur promissor, per exceptionem tamen defendi possit. — § 6. Tempora vero diversa designari posse, veluti, Mihi kalendis Januariis, aut Titio kalendis februaris? Imo etiam ceteriore 4 diem in Titii personam conferri posse: veluti, Mihi kalendis februaris, Titio kalendis Januariis? Quo casu talem esse stipulationem intelligemus, Si Titio kalendis Januariis non dederis, mihi kalendis februaris dare spondes? — § 7. Sed rursus mihi quidem pure aut Titio sub conditione stipulari possum. Contra vero, si mihi sub conditione, aut Titio pure: inutilis erit tota stipulatio, nisi in meam personam conditio extiterit; scilicet [quia] nisi, quod ad me, vim acceperit obligatio, adjectio nihil potest valere. Hoc tamen ita demum tractari potest, si evidenter appareat pure Titii persona adjecta: alioquin cum ita stipulor, Si navis ex Africa venerit, mihi aut Titio dari spondes? Titii quoque persona sub eadem conditione adjecti videtur. — § 8. Ex hoc apparet si diversa conditio in meam personam, diversa in Titii, posita sit, nec in meam personam extiterit conditio, totam stipulationem nullius momenti futuram: extante vero mea conditione, si quidem Titii quoque conditio extiterit, poterit vel Titio solvi; si vero in illius persona defecerit, quasi non adjectus habeatur. — § 9. Ex his omnibus apparet, licet alterius persona non recte adiciatur, non ideo minus in nostra persona utiliter procedere stipulationem.

TIT. II.

DE DUOBUS REIS CONSTITUENDIS.

1. MODESTINUS, lib. 2 Regularum.

Qui stipulatur, reus stipulandi dicitur: qui promittit, reus promittendi habetur.

2. JAVOLENUS, lib. 5, ex Plautio.

Cum duo eandem pecuniam aut promiserint, aut stipulati sunt: ipso jure et singuli in solidum debentur, et singuli debent; ideoque petitione, acceptatione unius tota solvitur obligatio.

3. ULPIANUS, lib. 47, ad Sabinum.

In duobus reis promittendi frustra timetur novatio: nam licet ante prior responderit, posterior etsi ex intervallo accipiatur, consequens est dicere pristinam obligationem durare, et sequentem accedere; et parvi refert, simul spondeant, an separatim promittant: cum hoc actum inter eos sit, ut duo rei constituantur, neque ulla novatio fiet. — § 1. Ubi duo rei facti sunt, potest vel ab uno eorum solidum peti; hoc est enim duorum reorum, ut unusquisque eorum in solidum sit obligatus, nequam dubium est: quemadmodum et a reo et fidejussore petere possumus; utique enim, cum una sit obligatio, una et summa est: ut

h. t.; L. 2, § 9, supr. de eo, quod certo loco. — 3. L. 44, § 4, supr. de oblig. et act.; L. 34, § 2; L. 98, § 5, § 6, infr. de solution. — 4. d. L. 98, § 4. — 5. d. L. 98, § 4. — 6. Tit. II. — 1. Lib. 8, C. 40; Lib. 5, Inst. 27; N. 99. — 2. § 1, Inst. h. t. — 3. Mutat. N. 99, c. 1. — 4. L. 81, in fin. supr. de evict.; L. 51, § 1, infr. de novat. — 5. L. 13, in fin. L. 16, in pr. infr. de acceptil. — 6. Vide tamen Inst. eod. in pr. vers. nam si prius. — 7. L. 8, § 2, infr. de novat. — 8. Mutat. N. 99, c. 1. — 9. Mutat. N. 4, c. 1. — 10. Fac. L. 9, in pr. supr. de pact. et amne vide L. 9, in fin. infr. h. t.